

Towarzystwo Miłośników Głogowa

ENCYKLOPEDIA

Ziemi Głogowskiej

Zeszyt 1.

Głogów 1993

Komitet redakcyjny:

Janusz Chutkowski, Zenon Hendel

Jerzy Sadowski.

Autorzy haseł zamieszczonych

w zeszycie I:

Antoni Bok

Janusz Chutkowski

Jerzy Dymytryszyn

Zenon Hendel

ks. Aleksander Walkowiak

Ebook na podstawie oryginalnego wydania broszurowego wykonał:

Albin Tomalak

e-mail: albin.tomalak@neostrada.pl

Elyan Kasper

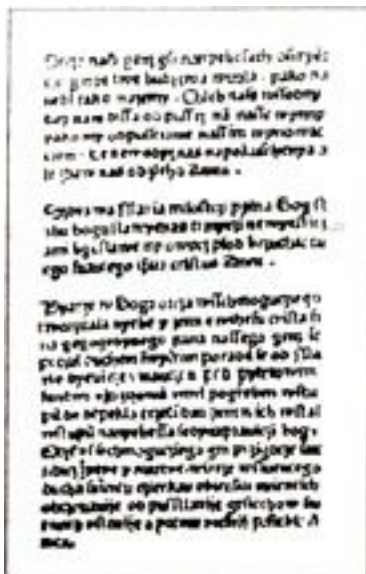
Urodził się w Głogowie około roku 1430.

O jego dzieciństwie nic pewnego nie wiemy. Możemy jedynie przypuszczać, że pochodził z polskiej rodziny mieszczańskiej. W 1451 r. udał się na studia do Lipska, gdzie został imatrykułowany jako „natione Polonus”. Przez cztery lata studiował tam na Wydziale Sztuk. We wrześniu 1455 r. Elyan zdał

wymagane egzaminy i uzyskał stopień bakałarza sztuk wyzwolonych. Potem zgodnie ze średniowiecznym zwyczajem udał się na dalsze studia do Krakowa, gdzie w półroczu letnim 1461 r. został wpisany w poczet studentów jako „Casper Elyan de Glogovia Maiori” i przez kilka lat słuchał wykładów miejscowych profesorów studiując prawo kanoniczne.

W 1467 r. Elyan przenosi się na Uniwersytet w Erfurcie. Studia ukończył około 1470 r. jako bakałarz prawa kanonicznego i sztuk wyzwolonych. Uzyskał również licencjatę, czyli prawo wykładania na wyższych uczelniach. Wykładów jednak nie podjął.

Już podczas pobytu w Erfurcie Elyan zapoznał się z trudną i dosyć tajemniczą wówczas sztuką drukarską. Po ukończeniu studiów i uzyskaniu święceń kapłańskich osiedlił

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

się we Wrocławiu, gdzie rozpoczął organizować drukarnię i własne wydawnictwo. W 1475 r. wydał pierwszą swoją książkę. Było to okazałe łacińskie dzieło „Statuty synodalne biskupów wrocławskich”, w którym umieścił trzy modlitwy w języku polskim: „Otcze nas”, „Zdrowaś Maria miłostczy” i „Vyarze w Boga Otcza”. Były to pierwsze teksty drukowane w języku polskim i świadczyły o dużej jeszcze wówczas obecności Polaków na Śląsku i w Głogowie.

Kasper Elyan wydał ogółem osiem książek. W 1483 r. zakończył działalność wydawniczą. Był już zresztą w tym czasie kanonikiem wrocławskim. W tymże roku udał się do Rzymu, gdzie przebywał przez trzy lata. W 1486 r. udał się w drogę powrotną. Do Wrocławia jednak nie dojechał. Zmarł w drodze. (Janusz Chutkowski)

Literatura: H. Barycz, Elyan. Elian. Helian Kacper, Polski Słownik Biograficzny; M. Burbianka, Badania nad warsztatem Kaspra Elyana, Roczniki Biblioteczne, R. 14 z 1970; K. Działko, Casper Elyan, Breslauer erster Drucker, Wrocław 1979; B. Kocowski, Rozwój badań nad początkami drukarstwa na Śląsku, w: 5000-lecie polskiego słowa drukowanego na Śląsku, Wrocław 1978; B. Kocowski, Zarys dziejów drukarstwa na Dolnym Śląsku, Sobótka, r. II 1947 r.; H. Szczegóło, Kasper Elyan z Głogowa pierwszy polski drukarz, Nadodrze, nr 12, z 1960r.; H. Szczegóło, Koniec panowania piastowskiego nad środkową Odrą, Poznań 1968; W. Urban, Autograf Kaspra Elyana, Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne, Lublin 1960 r., t. I, z. 2.

Figury z Bramy Odrzańskiej

W Głogowie na wzmiankowanej po raz pierwszy w 1318 r. Bramie Odrzańskiej wychodzącej na ważną drogę handlową do Wielkopolski, umieszczono w 1505 r. trzy figury świętych, opiekunów miasta. Byli to: święty Mikołaj patron kościoła parafialnego, Matka Boska z Dzieciątkiem patronująca kolegiacie głogowskiej i św. Katarzyna opiekunka podróżników. Rzeźby wykonane z piaskowca nakryte były późnogotyckimi baldachimami, a wspierały się na konsolach, na których nieduże postacie trzymały tarcze herbowe: Piastów Śląskich i Jagiellonów.

Według dotychczasowych badań figury z Bramy Odrzańskiej powstały w kręgu artystycznym Wita Stwosza. Nie wiemy kto był ich fundatorem. Powstały w okresie kiedy w Głogowie panował książę Zygmunt, późniejszy król Polski. Jest prawdopodobne, że to on finansował ich wykonanie, jednak przemawia za tym tylko herb umieszczony na konsoli i rok powstania.

W 1871 r. rozebrano Bramę Odrzańską a figury umieszczono na zachodniej ścianie budynku przy ówczesnej Kleine Oderstrasse 5, w pobliżu zamku. W roku 1929 zostały stamtąd usunięte z uwagi na ciągłe ich niszczenie kamieniami

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

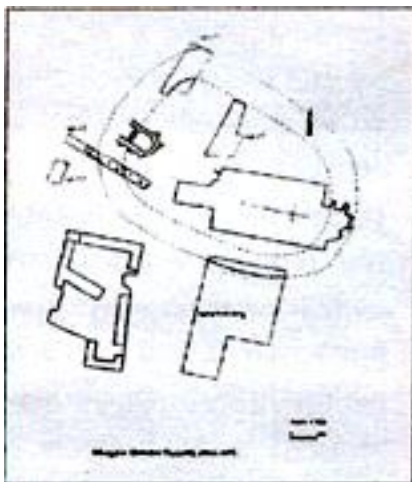
przez wyrostków. Wkrótce potem trafiły one do Muzeum głogowskiego i do 1945 r. były przechowywane w kaplicy Herbersteina przy kościele pofranciszkańskim. Po wojnie zaginęły. Dopiero w 1970 r. udało się trafić na ich ślad. W czasie prac porządkowych prowadzonych na terenie nie istniejącego już wtedy kościoła pofranciszkańskiego odnaleziono dwie mocno zniszczone konsole pochodzące z Bramy Odrzańskiej. Obecnie są one prezentowane w Muzeum w Głogowie. (Jerzy Dymytryszyn)

Literatura: K. Bimler, Glogau als Kunststätt, w: Die Stadt Glogau-Monographien deutscher Städte, t. 17, Berlin 1926, s. 114-125; J. Blaschke, Geschichte der Stadt Glogau und des Glogauer Landes, Glogau 1913; J. Chutkowski, Dzieje Głogowa, t. I-II, Legnica 1991 r.; F. Landsberger, Glogau aus Kundsstadt. Schlestische Monatshefte, nr 7 z 1928, s. 283-288.

Gród piastowski

Po przyłączeniu Śląska do państwa pierwszych Piastów, w drugiej połowie X w., wybudowano w Głogowie nowy gród, który stał się siedzibą lokalnej władzy państwowej. W wyniku badań archeologicznych jakie zostały przeprowadzone w latach 1976-84, 1990 i 1992 ustalono, że znajdował się on na wyspie zwanej Ostrowem Tumskim, którą od południa opływa rzeka Odra,

a od północy jedno z jej starorzeczy, stanowiące dawne ujście Baryczy. Gall Anonim w swojej kronice mówił o nim jako o obiekcie dwuczłonowym, składającym się z zasadniczego grodu oraz podgrodzia. Zbadana dotychczas część grodu miała pierwotnie kształt owalny o wymiarach około 114x81 m, dłuższą osią była skierowana w stronę północno-zachodnią. Obwiedziono ją potężnym wałem drewniano - ziemnym, który w podstawie miał około 12 m szerokości. Pierwotnie jego wysokość prawdopodobnie wynosiła około 8 m. Składał się z trzech części: dwóch stosów usytuowanych po jego zewnętrznej stronie, zbudowanych na zrąb z belek, szczap drewna i ziemi; jądra składającego się żółtego piasku. W środku grodu odkryto trzy poziomy wewnętrznej zabudowy, pocho-

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

dzącej z X/XI w., XII w. i pierwszej połowy XIII w., na które składały się drewniane budynki zrębowe o różnym przeznaczeniu, mieszkalnym i gospodarczym (np. stajnie), łaźnia o ścianach plecionkowych pełna przepalonych kamieni, ulice wykonane z bierwion lub grubych desek oraz drewniana studnia. Najwięcej pozostałości po domostwach odkryto na poziomie osadniczym z XI wieku, gdzie przedstawiają one obraz zwartej zabudowy, dla której wykorzystano każdy wolny kawałek przestrzeni w zbadanej części grodu. Stawiane wtedy budynki były ciasne, składały się z jednej lub dwóch części (izby i przedsionka), w izbach mieszkalnych umieszczano kamienne paleniska. Gród był zamieszkały przez okres od schyłku X do połowy XIII wieku. (Zenon Hendel)

Literatura: Anonim tzw. Gall, Kronika Polska, Ossolineum 1982, s. 128-132; Z. Hendel, Grodzisko wczesnośredniowieczne na Ostrowiu Tumskim w Głogowie, Sprawozdania z badań w 1982 r., Śląskie Sprawozdania Archeologiczne, t. XXV, 1985, s. 146-173, Tenże, Wyniki badań przeprowadzonych na Ostrowiu Tumskim w Głogowie w latach 1983-84, Dolnośląskie Wiadomości Prehistoryczne, t. I, 1986, s. 146-173; M. Kaczkowski, Głogów wczesnośredniowieczny w świetle wykopalisk, w: Obecność polskiej granicy zachodniej w dobie pierwszych Piastów, Ossolineum 1984, s. 59-86; Tenże, Próba rekonstrukcji rozwoju układu przestrzennego Ostrowa Tumskiego w Głogowie, Szkice Legnickie, t. XII, 1984, s. 27-46, tam dalsza literatura; T. Kozaczewski, Sprawozdania z badań architektoniczno-archeologicznych przeprowadzonych w Głogowie w latach 1963-65, w: Ze studiów nad średniowiecznym Głogowem i Krosnem, Zielona Góra 1970, s. 5-19; Tenże, Sprawozdania z badań architektoniczno-archeologicznych przeprowadzonych w Głogowie w 1966 r., w: Ze studiów nad średniowiecznym Głogowem i Krosnem, Zielona Góra 1970, s. 21-31.

Gryphius Andreas

Andreas Gryphius (Greif) urodzony 2.X.1616 r. w Głogowie, zmarł 16.VII.1664 r. tamże, w czasie posiedzenia rady miejskiej. Wybitny i wszechstronny pisarz. Czołowy twórca dramatu niemieckiego XVII w., poeta liryczny, tłumacz, uczonek, poliglota. Pobierał nauki w Głogowie, Wschowie, Gdańsku i na uniwersytecie w Lejdzie, gdzie później wykładał (1639-1643).

W latach 1643-1647 podróżował po Europie. W 1648-1650 mieszkał we Wschowie, gdzie zawarł związek małżeński z Rosiną Deutschländer. Od roku 1650 aż do śmierci syndyk syndyk protestanckich stanów w Głogowie. Położył liczne zasługi dla miasta i księstwa. Opracował „Glogauesches Fürstenthumbs Landes Privilegia” – usystematyzowany zbiór przywilejów Księstwa Głogowskiego.

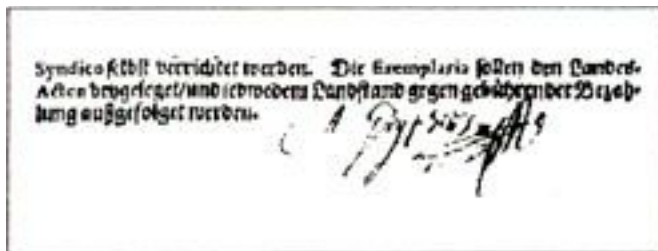
Literackie dzieło Gryphiusa obejmuje tragedie o tematyce martyrologicznej, pierwszy niemiecki dramat mieszczański „Cardenio i Celine”, dwie oryginalne komedie, podwójną sztukę: „Verlibtes Gespenst”, „Gelibte Dornrose” – ta druga napisana językiem gwarowym oraz liczne sonety i wiersze okolicznościowe. Napisał także operę „Piastus” opartą na motywach mitycznych początków dynastii piastowskiej, której

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

był admiratorem. Gryphius znał język polski. Tłumaczył między innymi łacińskie wiersze M. K. Sarbiewskiego.

Ciężkie przeżycia osobiste i szalejąca wojna trzydziestoletnia przyczyniły się w głównym stopniu do wytworzenia się u Gryphiusa pesymistycznego poglądu na świat i głębokiej religijności. W jego tragediach zmienności ludzkiego losu przeciwstawiona zostaje niewzruszona postawa stoicko-chrześcijańska głównych protagonistów. Powstałe w późniejszych latach życia Gryphiusa komedie ujawniają nową i szerszą skalę talentu. (Antoni Bok)

Literatura: Najlepszą podstawę do poznania dzieła Gryphiusa stanowi: Andreas Gryphius Gesamtausgabe der Deutschsprachigen Werke in zehn Bänden, Hrsg. von Marian Szyrocki und Hugh Powell, Tübingen 1963. Gryphiusem zajmowało się szereg badaczy. Główne prace to: W. Fleming, Andreas Gryphius, Tübingen 1964; V. Mannack, Andreas Gryphius, Stuttgart 1968, Porównież: M. Szyrocki, Andrzej Gryphius w trzechsetną rocznicę śmierci, Sobótka nr 3-4 z 1964 r..

Autograf Andreasa Gryphiusa

Güntherowie

W drugiej połowie XVIII wieku rozpoczął w Głogowie działalność wydawniczą Christian Fryderyk Günther. W latach 1756 - 1763 wykupił on wydawnictwo Chrystiana Welhera i Wolfganga Michała Schweyhardta i założył na rogu Rynku i ul. Słodowej księgarnię wydawniczą. Po śmierci Chrystiana jego synowie prowadzili ją nadal jako Güntherowską Drukarnię Kameralną i Nową Księgarnię Günthera. W 1826 r. otworzyli filię księgarską w Lesznie.

W 1832 r. syn Chrystiana, Ernest Wilhelm Günther usamodzielniał się. Przy czym obok księgarni otworzył jeszcze skład nut, wypożyczalnię książek, warsztat litograficzny i skład materiałów piśmiennych. Nawiązał liczne stosunki handlowe i znacznie rozbudował swoją firmę. Stopniowo centrum jego wydawnictwa znalazło się w Lesznie.

Ernest Wilhelm Günther wydawał bardzo dużo książek w języku polskim. W latach 1826-1860 ukazało się ponad 300, nie licząc druków ulotnych, katalogów litografii itp. Jego wydawnictwa rozchodziły się po całej Polsce. Ich nakłady przekraczały niejednokrotnie 60 tysięcy egzemplarzy.

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

Największym osiągnięciem wydawniczym Günthera było wydanie w roku 1831 „Nowych wypisów polskich...” w dwóch pokaźnych tomach obejmujących najcenniejsze utwory polskie, łącznie z dziełami Mickiewicza i Odyńca. Wypisy opracował Jan Popliński, zasłużony historyk literatury i językoznawca, nauczyciel leszczyńskiego gimnazjum.

W wydawnictwie Günthera ukazały się również czasopisma polskie, z których największą popularność zyskał „Przyjaciel Ludu” – ilustrowany tygodnik o charakterze popularnonaukowym. E. W. Günther z pochodzenia Niemiec, dobrze zasłużył się kulturze polskiej. (Janusz Chutkowski)

Literatura: J. Chutkowski, Wydawnictwo Güntherów, w: Wydawnictwa polskie Ernesta Günthera w Głogowie. Katalog wystawy. Głogów 1992; Encyklopedia wiedzy o książce, hasło „Günther Ernest Wilhelm”, s. 847; Słownik pracowników książki polskiej, Warszawa 1972, s. 306-307; B. Kocowski, Dzieje drukarstwa na Dolnym Śląsku, Sobótka 1947 r., s. 241-244; H. i S. Molenda, O leszczyńskim „Przyjacielu Ludu”, Przegląd Lubuski 1972 r., nr 2, s. 69-77; A. Mendykowa, Z dziejów dolnośląskich oficyn wydawniczych, Rocznik Dolnośląski, t. III, Warszawa – Wrocław 1975, s. 307-308.

Jan z Głogowa

Urodził się w Głogowie około 1445 r. Pochodził z zamożnej rodziny mieszczańskiej. Naukę rozpoczął w miejscowej szkole przy Kolegiacie NMP. W wieku 16 lat wyjechał do Krakowa gdzie rozpoczął studia na Akademii Krakowskiej. W 1456 r. uzyskał stopień bakałarza. Po następnych dwóch latach „licencjaturę”. W 1468 r. został magistrem artium (stopień zbliżony do obecnego stopnia doktora) i rozpoczął pracę wykładowcy. W późniejszych latach Jan z Głogowa został jeszcze bakałarzem teologii.

Odtąd, aż do końca życia Jan z Głogowa poświęcił się pracy naukowej. Wykładał, zgodnie ze zwyczajem średniowiecznym, wszystkie siedem sztuk wyzwolonych, głównie jednak gramatykę, logikę Arystotelesa, fizykę, fizjologię i astronomię. Kolejno był członkiem Kolegium Mniejszego, Kolegium Większego i wielokrotnie dziekanem Wydziału Sztuk. Członkowie Kolegium uczonych prowadzili na pół zakonny tryb życia i musieli przestrzegać bardzo surowego regulaminu. Całe swoje dochody poświęcał na działalność charytatywną. Opiekował się studentami śląskimi, wybudował i utrzymywał dla nich bursę.

Jan z Głogowa był autorem bardzo wielu uczonych ksiąg. Układał cieszące się dużym powodzeniem przepowied-

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

nie i prognostyki. Napisał wiele traktatów astronomicznych i astrologicznych. Jego gramatyka była wykładana w szkołach krakowskich przez ponad 100 lat. Po raz pierwszy w Polsce odnotował fakt odkrycia Ameryki. Pisał również dzieła z zakresu medycyny, fizjologii i był znakomitym lekarzem.

Jan z Głogowa „ozdoba uniwersytetu krakowskiego”, zmarł w Krakowie 11 lutego 1507 r. Ponad 40 lat pracy naukowej i dydaktycznej, około 60 wydanych dzieł – to plon życia tego wielkiego uczonego. (Janusz Chutkowski)

Literatura: K. Bugaj, Nauki tajemne w Polsce w epoce odrodzenia, Wrocław 1976; A. Birkenmajer, Astronomowie i astrologowie śląscy w wiekach średnich, Katowice 1937; J. Chodyniecki, Dykeyonarz uczonych Polaków, t. I, Lwów 1833; L. Gąsiorowski, Zbiór wiadomości do historii sztuki lekarskiej od czasów najdawniejszych do najnowszych, t. I, Poznań 1839; W. Ogrodziński, Dzieje piśmiennictwa śląskiego, Katowice 1946; R. Palacz, Filozofia polska wieków średnich, Warszawa 1980; S. Świeżowski, Materiały do studiów nad Janem z Głogowa, w: Studia Mediawistyczne, t. II, 1961 r.; H. Szczegóło, Jan Głogowczyk, Katowice 1967; M. Zwiercan, Jan z Głogowa, w: Polski Słownik Biograficzny, X, Kraków 1963.

Klaryski

W narastającej fali ruchów świeckich XII wieku ważną rolę w życiu społecznym zaczęły odgrywać kobiety. Następstwem tego był ich znaczny napływ do zakonów. Pierwsze miejsce zajęły klaryski

z konwentami w Zawichoście, dokąd przybyły z Pragi Czeskiej (1255). Założycielką była św. Klara z Asyżu. Urodziła się ona 16.VII.1193 r.. W roku 1211 pod wpływem kazania św. Franciszka o pokucie, postanowiła w prostocie, ubóstwie i modlitwie naśladować Chrystusa. W niedzielę Palmową ucieka z do-mu, wstępuje do zakonu benedyktynek. Następnie osiada w kościele św. Damiana, a do niej przyłączają się nowe kandydatki zwane później klaryskami.

Na Śląsku klaryski spotykamy we Wrocławiu (1253) i w Głogowie (1304-1307). Głogowski klasztor pod wezwaniem św. Krzyża założony przez Henryka III został hojnie uposażony przez tegoż księcia. Zakonowi nadano liczne wsie i posiadłości ziemskie. Dokument fundacyjny został wystawiony w Głogowie 8 lutego, a zatwierdzony w Otmuchowie przez bis-kupa wrocławskiego Henryka z Wierzbna 7.VII.1307 r. Klaryski szybko żyły się z miastem które stawało się coraz bardziej niemieckie. Utrzymywał się wśród nich duch polskości o czym świadczy korespondencja z XVII wieku pisana piękną i czystą polszczyzną. Podczas wielkiego pożaru 28.VII.1615 r. spłonął klasztor i kościół, jak również

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

cenne archiwum i biblioteka. Następna klęska spadła na klasztor podczas wojny trzydziestoletniej w czasie której zakonnice musiały uciekać do Polski. Edyktem sekularyzacyjnym z 1810 r. klasztor zlikwidowano i przeznaczono na cele militarne.

Klaryski od najstarszych czasów poświęcały się przepisywaniu ksiąg. Posiadały piękną bibliotekę. W 1810 r. liczyła ona 60 woluminów i 4 rękopisy. Wprowadziły również do świątyn śpiew kobiecy, co wcześniej nie było do pomyślenia. W czasie ostatniej wojny kościół i klasztor uległy pełnemu zniszczeniu. (ks. Aleksander Walkowiak)

Literatura: Historia Kościoła w Polsce, t. I do roku 1764, cz. 1 do roku 1506, pod redakcją B. Kumora i Z. Obertyńskiego, Poznań-Warszawa 1974; B. Kumor, Zakony; J. Roston, Rozważania o świętych zakonu franciszkańskiego, na podstawie Mszału Serafickiego, Warszawa 1981; M. Banaszak, Historia Kościoła Katolickiego, t. 2, średniowiecze wznowione, Warszawa 1989; T. Silnicki, Dzieje i ustrój Kościoła katolickiego na Śląsku do końca XIV wieku, Warszawa 1953; J. Heyne, Dokumentarie Geschichte des Bisthums und Hochstiftes, Breslau 1860; H. Neuting, Schlesiens Kirchorte und kirchlichen Stiftungen, Breslau 1902; F. Minsberg, Geschichte der Stadt und Festung Gross-Glogau. mit Urkunden, Bd 1-2. Glogau 1853, t. I; II. Czachorowska, Klaryski śląskie, Sobótka nr 3 z 1966 r.; Fragmente aus der Geschichte der Kloster und Stiftung Schlesiens..., Breslau 1811; J. Chutkowski, Dzieje Głogowa, Legnica 1991.

Miecz Rady Miejskiej Głogowa

W zbiorach Muzeum głogowskiego znajduje się grawerowany miecz, którego przeznaczenie nie jest do końca wyjaśnione. Kształtem przypomina miecz rycerski. Jego długość wynosi 135 cm, a szerokość około 5 cm. Na jednej stronie głowni widać wizerunek orła dwugłowego oraz popiersie króla Czech i władcy księstwa głogowskiego Karola VI Habsburga i napis:

„Rex Carolus D.G.R.I.S.A.G.HIS.H.B”, a nadto: „Gross Glogau Anno 1726”. Na drugiej stronie znajduje się herb Głogowa oraz osiem medalionów z popiersiami członków rady miejskiej wymienionych kolejno: Jan Nepomucen Ertel burmistrz miasta, P. F. Prätori senator rady, F. Z. Bergeld asesor, A. B. Meisner asesor, A. J. Kuchn asesor, C. Pachur asesor, J. F. Sentleben asesor oraz J. J. Eberth notariusz.

Wizerunki i napisy były wypełnione złotem. Wykonał je jakiś złotnik głogowski w 1726 r. Natomiast sam miecz powstał dużo wcześniej. Prawdopodobnie był jedynie symbolem władzy sądu miejskiego, na co wskazuje przedstawienie na głowni członków rady miejskiej. W czasie rozpraw najpewniej znajdował się na sali sądowej. Nie wykluczone jest również jego wykorzystanie

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

jako miecza katowskiego, chociaż ten ostatni, w odróżnieniu od miecza głogowskiego, miał z reguły głownię szeroką i na końcu prosto ściętą.

Sąd rady miejskiej w Głogowie był od 1331 r., kiedy to mieszczanie wykupili wójtostwo, sądem najwyższym dla mieszczan głogowskich. Miecz sędziowski podkreślał rangę sądu i prawo do wydawania wyroków najwyższych, w tym prawo karania na gardle. W cesarstwie Habsburgów miasta śląskie, a wśród nich Głogów, straciły swoje średniowieczne przywileje. Większość urzędników była mianowana przez władzę. Stąd na mieczu wyraźnie widać podkreślenie zależności miasta od króla i cesarza. (Jerzy Dymytryszyn)

Literatura: J. Charłampowicz, Dzieje organizacji sądownictwa na ziemi lubuskiej od XVIII do XX wieku, w: Prace Lubuskiego Towarzystwa Naukowego, t. VI, Komisja Prawa, z. 1, s. 5-33; J. Bardach, Historia Państwa i prawa Polski, T. I do połowy XV wieku, Warszawa 1964.

MIECZ – STAN Z 1945 R.

Mury obronne

Wraz z lokacją w roku 1253 Głogów otrzymał nowe prawo do wzniesienia własnych murów obronnych. Początkowo miasto otoczono palisadą i prawdopodobnie umocnieniami drewniano-ziemnymi. Nie znamy dokładnej daty budowy murów. Niektórzy badacze uważają, że powstały najpóźniej w ostatniej ćwierci XIII w.. Pierwsze pewne wzmianki o nich pochodzą z 1323 r.. Mury objęły teren zbliżony do kwadratu o powierzchni jednego łanu. Były zwieńczone blankami o wysokości 1,2 m, a ich grubość wynosiła około 1 m. Na zachowanych do dzisiaj fragmentach widać ślady po hurdykach – drewnianych konstrukcjach umieszczonych na ich szczycie.

Na najbardziej zagrożonych odcinkach mury obronne wzmocnione były przez baszty o prostokątnym przekroju, podzielone na kondygnacje za pomocą drewnianych podestów. Pierwszy starszy pas murów liczył około 17 baszt otwartych do wewnątrz i 9 wież. Do naszych czasów ostały się trzy baszty. Do miasta wjeżdżało się od zachodu przez Bramę Brzostowską (w późniejszych wiekach – Pruską), od południa – Szpitalną i od wschodu – Polską. Brama Odrzańska znajdująca

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

się naprzeciwko mostu na Odrze była w 1505 r. ozdobiona trzema figurami świętych i opiekunów miasta. Takie symbole o treści religijnej często umieszczano w średniowieczu nad najbardziej reprezentacyjnymi wjazdami do miasta. Bramy były najsłabszym punktem obrony miasta stąd stawiano przy nich dodatkowe umocnienia i punkty obrony, jak wieża i podwójne przed-bramie przy Bramie Brzostowskiej i barbakan przed Bramą Polską.

Na początku XV w. dotychczasowy jeden pas murów i fosa zostały wzmocnione przez drugi mur z bastejami, niższy od pierwszego, przystosowany do obrony artyleryjskiej. Liczył on około 14 basteji – półkolistych, niskich baszt otwartych do wewnątrz murów. W okresie wojny 1480-1488 powstały wokół miasta szańce ziemne, chroniące je przed ostrzałem. (Jerzy Dymytryszyn)

Literatura: J. Blaschke, *Gaschichte der Stadt Glogau und des Glogauer Landes*, Glogau 1913; J. Chutkowski, *Dzieje Głogowa*, t. I-II, Legnica 1991; M. Kutznier, *Głogów*, w: *Studia nad początkami i rozplanowaniem miast nad środkową Odrą i Dolną Wartą*, t. II, Praca zbiorowa pod redakcją Z. Kaczmarczyka i A. Wędzkiego, Zielona Góra 1970; S. Kowalski, *Zabytki Środkowego Nadodrza*, Katalog Architektury i Urbanistyki, Zielona Góra 1976; M. Małachowicz, *Inwentaryzacja fragmentów średniowiecznych murów miasta Głogowa*, Instytut Historii Architektury, Sztuki i Techniki Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 1974, (maszynopis).

Rok 1945 – Zarząd Miejski

Już w pierwszych dniach maja 1945 r. do Głogowa przybyły, niezależnie od siebie, dwie ekipy polskich osadników.

Jedna – wysłana przez Pełnomocnika Rządu RP Na Okręg II, na czele z Władysławem Marcem, który został następnie Pełnomocnikiem

Okręgowym (starostą) i na siedzibę swojego urzędu obrał Sławę Śląską i druga - wysłana przez Polski

Związek Zachodni i władze Jarocina, EUGENIUSZ HOINKA w składzie: Leon Kaczmarek – starosta jarociński, Roch Roszczak – inspektor szkolny oraz Eugeniusz Hoinka – urzędnik skarbowy. Ten ostatni został następnie mianowany pierwszym polskim burmistrzem Głogowa.

Burmistrz Eugeniusz Hoinka (ur. 1895 r., zm. 1970 r. w Sosnowcu) objął swój urząd 10 maja 1945 r.. Początkowo siedziba władz mieściła się w Krzepowie, ponieważ w Głogowie nie było ani jednego całego budynku nadającego się na utworzenie biura. Przybyli wraz z Hoinką osadnicy wspólnymi siłami wyremontowali dom mieszkalny przy ulicy Królewskiej 34 (obecnie Jedności Robotniczej) i 28 maja 1945 r. urządzono tam pierwszy głogowski " ratusz". Pracowali w nim: burmistrz Eugeniusz Hoinka, wiceburmistrz Adam Królak, sekretarz

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

Czesław Zawieja oraz pracownicy administracyjni: Stanisława Piotrowska, Izabella Horbanowicz, Irena Główna, a nieco później również Stanisław Wyrzykowski.

Pierwszy Zarząd Miejski Głogowa, obok typowej działalności administracyjnej, zajmował się organizowaniem różnych dziedzin życia w całkowicie zrujnowanym mieście, takich jak: remont wodociągów, naprawa elektrowni, uruchomienie przeprawy przez Odrę, a nawet organizowanie stołówek, zakładów rzemieślniczych i zapoczątkowaniem handlu. W dniu 6 października 1945 r. Hoinka został aresztowany przez ówczesną Służbę Bezpieczeństwa. Po trwającym około roku śledztwie i procesie został uniewinniony. 18 października 1945 r., na stanowisko burmistrza powołano Władysława Fryszczyzna. (Janusz Chutkowski)

Literatura: J. Chutkowski, Dzieje Głogowa, t. II, s. 89-106, Legnica 1991. Tamże obszerna literatura przedmiotu; Tenże, Głogów w latach 1945-1950 – maszynopis pracy doktorskiej w Instytucie Historycznym we Wrocławiu; E. Hoinka, Pierwsze dni Głogowa z jednej strony i pół z drugiej, w: Mój dom nad Odrą, Zielona Góra 1971, s. 99-113; H. Szczegół, Początki władzy ludowej w powiecie głogowskim, Zielona Góra 1969, s. 73-88.

Rok 1945 – zniszczenia wojenne

ULICA GRODZKA

W dniu 1 kwietnia 1945 r. ostatni niemiecki wojskowy komendant miasta poddał Głogów nacierającym oddziałom radzieckim. Po sześciotygodniowym oblężeniu z ponad 33 tysięcy mieszkańców pozostało niespełna 2 tysiące osób. Oddziały radzieckie rozpoczęły plądrowanie miasta, podpalając nieliczne jeszcze nie zniszczone budynki. Pierwszy polski Zarząd Miejski w Głogowie próbował w czerwcu i lipcu 1945 r. dokonać inwentaryzacji ocalałego mienia, było to jednak trudne ponieważ niektóre ulice były tak zawałone gruzem i zaminowane, że trudno było na nie wejść. Według zestawienia

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

sporządzonego przez wiceburmistrza Adama Królaka zniszczenia wojenne Głogowa kształtowały się następująco:

Lp.	Nazwa	Ilość	Ilość pos.	Pozostało	%
1	Place	10	179	16	91,06
2	Drogi	16	161	11	93,17
3	Ulice	140	1672	396	76,32

Natomiast władze powiatowe w sprawozdaniu z 15 czerwca 1945 r., określiły procent zniszczenia budynków mieszkalnych na 88,5, gospodarczych na 74,3, a przemysłowych na 83,9. Wszystkie te informacje są przybliżone ponieważ nawet obiekty określone jako „pozostałe” były w dużej części uszkodzone i w następnych latach uległy zniszczeniu. W całym śródmieściu nie było ani jednego całego domu, a ocalałe obiekty znajdowały się głównie na peryferiach miasta w obrębie dzisiejszych ulic: Chopina, Morcinka, 10 Maja oraz na tzw. Osiedlu. W sumie zniszczenia Głogowa w wyniku oblężenia miasta, późniejszego jego plądrowania i braku możliwości natychmiastowego zabezpieczenia częściowo ocalałych obiektów, osiągnęły 95 procent. (Janusz Chutkowski)

Literatura: J. Chutkowski, Dzieje Głogowa, t. II, s. 80-85, Legnica 1991, tamże obszerna literatura przedmiotu; Tenże, Głogów w latach 1945-1950 – maszynopis pracy doktorskiej w Instytucie Historycznym we Wrocławiu; E. Hoinka, Pierwsze dni Głogowa z jednej strony i pół z drugiej, w: Mój dom nad Odrą, Zielona Góra 1971, s. 99-113; H. Szczegół, Początki władzy ludowej w powiecie głogowskim, w: Głogów, Zielona Góra 1969, s. 73-88.

Tympanon z kościoła p. w. św. Mikołaja

Na ruinie kościoła pod wezwaniem św. Mikołaja zachowały się do dzisiaj nieliczne ślady zewnętrznej dekoracji architektonicznej. Szczególnie interesujące jest umieszczone nad głównym portalem, kamienne popiersie św. Mikołaja z XIV wieku oraz tympanon znajdujący się do niedawna nad wejściem do północnej kruchty, datowany podobnie jak ona na trzecią ćwierć XIV wieku.

Tympanon został wykonany z piaskowca. Jego wysokość wynosi 115 cm, a szerokość 132 cm. Przedstawiono na nim trzy postacie: w centrum Matkę Boską z Dzieciątkiem stojącą na ptaku z rozpostartymi skrzydłami, po prawej stronie św. Katarzynę z kołem i piórem w ręku, po lewej św. Helenę stojącą na smoku i trzymającą krzyż. Matka Boska była patronką głogowskiej kolegiaty i początkowo, wraz ze św. Mikołajem – kościoła parafialnego. Tam też znajdowały się poświęcone jej kaplice. Często umieszczano jej wizerunek na pieczęciach miejskich średniowiecznego Głogowa, stąd trafił na przedstawienie herbu miasta i występuje tam do dziś. Św. Katarzyna była opiekunką licznie reprezentowanych w średniowiecznym Głogowie zawodów związanych z sukienic-

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

twem, a poza tym w kościele parafialnym znajdował się poświęcony jej ołtarz.

Tympanon, uszkodzony w niektórych miejscach, zachował resztki polichromii. Na początku lat siedemdziesiątych został zdjęty ze ściany kościoła i od tej pory znajduje się w Muzeum głogowskim. (Jerzy Dymytryszyn)

Literatura: H. Hoffman, Die katolischen Kirchen in Glogau, Glogau 1934, s. 35; J. Eysmontt, M. Kutzner, Studium historyczno-architektoniczne kościoła p.w. św. Mikołaja w Głogowie, PKZ Wrocław 1059 (maszynopis), s. 10; K. Kastner, Die Glogauer Stadtpfarkirche zum hl. Nikolaus, Hildesheim 1961, s. 22.

KOŚCIÓŁ ŚW. MIKOŁAJA W XVIII WIEKU

Towarzystwo Miłośników Głogowa

Głogów ul. Brama Brzostowska 1 (Zamek) tel. 34-10-81
posiada w ciągłej sprzedaży własne wydawnictwa:

J. Chutkowski, Głogów - informator historyczny,
w cenie 15.000 zł.

L. Lenarczyk, Epoka brązu w okolicach Głogowa,
w cenie 2.000 zł.

K. Demidziuk, Okres przedrzymski i rzymski w
okolicach Głogowa,
w cenie 2.000 zł.

Z. Wilczewski, Głogów za Piastów i Jagiellonów,
w cenie 2.000 zł.

Towarzystwo Miłośników Głogowa

informuje, że posiada ogólnodostępne księgozbiory
o tematykach:

Glogoviana - Głogów i ziemia głogowska,
Silesiana - Dolny Śląsk,

zawierające książki rzadkie i trudno dostępne oraz
prace nie publikowane. Korzystać z nich można w
siedzibie TMG i Dziale Historycznym Muzeum w
Głogowie w dni robocze od godz. 9.00 do 13.00